

RASYONELLEŞME SÜRECİ İÇİNDE BATIDA MESLEK AHLAKININ OLUŞUMU

Kürşat Haldun AKALIN*

Özet

Günah affi ve cennetten arazi tahsisi belgelerinin satışına karşı M.Luther'in açtığı protesto hareketinin bir önemli içeriği de,kadercilik öğretisini kabul etmiş olmasıdır. Kadercilik öğretisini,sadece iman yoluyla arınılabileceği kavramıyla uyumlu bir şekilde bütünleştiren M.Luther;bu sayede,kurtuluşa ermenin aracı olarak kurumsallaşan kilisenin ruhani gücüne isyan etme ve saldırma imanını kendisinde bulabilmiştir. Ulusal devletlerin de desteğiyle ve yükselen bireyciliğe sağladığı önceliğiyle M.Luther,papalık makamının elinde tuttuğu Tanrı'dan sonra gelen konumunun yıkıma uğramasına katkıda bulunmuştur.

Protestanlık,özellikle de bunun kalvinist görünümü;rasyonel ekonomik etkinliğin gelişmesi için çok büyük bir önem taşımaktadır. J.Calvin'e göre,insan cennetten çıkarılmasıyla birlikte kendisine lütfu ulaştıracak bütün yeteneklerini kaybettiği için,Tanrı'dan gelmiş hiçbir lütfu asla hak etmiş değildir. Bu nedenle Calvin,kilisede düzenlenen ayinler ve ibadetlere katılım yoluyla kurtuluşa erişileceğine asla inanmamakta,kilise işlerine de hiç güven duymamaktadır. Kurumsal ibadeti yadsıyan Calvin'in bu tutumu,kolaylıkla,mistizme dönüşmüş ve Tanrı düşüncesi üzerinde odaklaşmasına yol açmıştır. Böylece kalvinizmi benimsemiş iş ve meslek grupları arasında dünyevi asketikizm teşvik görmüştür.

Anahtar Kelimeler: Meslek ahlakı, Rasyonelleşme süreci, Protestanlık, kalvinizm.

Abstract

As one aspect of his protest against the selling of indulgences,Luther accepted the doctrine of predestination,a belief that supported his attack on the church as the mediator of salvation and harmonized with his conception of justification by faith alone. Luther contributed to the destruction of the hold of the papacy,supported the development of nation states,and gave some support to individualism.

Protestantism,particularly its calvinist phase was one important factor in the development of rational economic action. With J.Calvin,it demonstrated that pure,unmerited graces comes from God,because man,by his 'fall' has lost the ability to achieve grace. Calvin had no trust either in church works or in sacramental forms and rites. This might easily lead to mysticism and quietism. It encouraged worldly asceticism among the commercial groups that embraced calvinism.

Key Words: Professional ethics, rationalization process, protestanism, calvinism.

Dr., Çukurova Üniversitesi

Giriş

Burjuva sınıfının oluşumunu, doğrudan belli bir faaliyet tipinin meşrulaşarak genelleşmesinin sonucunda ortaya çıkan ekonomik güç dağılımıyla gerçekleşen gruplaşmalar halindeki fertlerin pazardaki şansları anlamında yorumlayan Max Weber; burjuva eylem tarzının yasallaşarak bir düzen ilişkisi haline dönüşmesini de, karizmatik şahsiyetlerin etkinlikleriyle kırılan geleneksel toplumun yok olması koşuluna bağlamıştır. (George G.H. , 1961 ; 76-77) Karizmatik bir fonksiyona muktedir bulunan ferdiyetlerin, başlangıçta var olan kültürel yapının ve zihniyet dünyasının dışında, fakat kendi iç alemlerinde yarattıkları veya sonradan kuramsallaştırılan tek ideal tipi, çevresindeki insanlara da aktararak benimsettirme kabiliyeti sayesinde, kişilerin belli bir faaliyet tipine bağlanmaları şeklinde, açıklamıştır. (George G.H. , 1961 ; 79)

Kişilerin, belli bir faaliyet tipine bağlanarak karizmatik nedenselliği bireysel motifler şekliyle anlayabilmesi de; duygusal bir güdüyle, şahsi etkilenmeler veya taklit yoluyla, fakat gelip geçici özentiler dışında, fertlerin toplum içinde rasyonel hareket etmeyi esas alan üstün insanların karakterize ettikleri, yani karizmatik işleve muktedir bulunan bu ender şahsiyetlerin sistemleştirdikleri düşünce tarzını, değer yargılarını, tavırlarını ve davranış biçimlerini doğru olarak kabul etmelerinin sonucunda, sadakatle bağlanarak aynen uygulamalarına bağlıdır.

Böylece, dindeki rasyonelleşme zihniyetinin uygulamaya aktarılmasının sonucunda, toplumun temeli olarak gördüğü kültürel yapı bir bütün olarak us dışı içeriğini terk etmiş; karizmatik

fonksiyona sahip bulunan ferdiyetlerin, kişilerde bireysel güdülerini uyandırarak, kendileriyle betimlenen belli bir faaliyet tipine içten bağlanılmasıyla, davranış tarzı değişmiş, tavırları farklılaşmış; sonuç olarak da, temelde irrasyonel içerikten rasyonelliğe doğru bir bütün halinde geçiş gerçekleşmiştir. (Green R.W. 1959 ; 42-44)

Yine de, bir mezhebin vaat ile amaçlarının belli bir tabakanın faaliyetleriyle ve beklentileriyle uyum içinde olması gerektiğinin önemi üzerinde duran M. Weber; toplumsal sınıflardaki köklü değişikliklerin dinsel anlayışta da önemli farklılaşmalara neden olduğunu kabul etmektedir. (Green R.W. 1959 ; 43) Böylece, esas olarak, dinsel yorumlama anlamındaki farklılaşmanın uzun dönemde toplumun tabakalaşma yapısına, yani ekonomik güç dağılımına, faaliyet tiplerine, kısaca insanların hayat üsluplarına önemli etkilerde bulunduğunu, savunmuştur. Dinin, ekonomik hayat üzerindeki bu etkisi, aktarılan geleneksel bir tipteki faaliyeti sürekli kılmak suretiyle kendi irrasyonel içeriğini korumak isterken çok daha belirgindir.⁵ “*Mübadele usulüyle alış verişe dayanan bir ekonominin her türlü iktisadi rasyonelleşmesi, dini hukuğun hakimiyetiyle desteklenen ananeler üzerinde direnç kırıcı bir tesirde bulunur. Sadece bu sebep yüzünden, rasyonel kazanç takibinin tipik hedefi sayılan para peşinde koşmak, dini bakımdan şüphe doludur.*” (Weber M. , 1964 ; 216)

Başlangıçta, dinin, tabakaların sınıf çıkarlarıyla uyumlu bir içerikle doğduğu görüşünü benimseyen M. Weber; ekonomik sınıfın baskısı altında şekillenen, dinin aşıladığı amaç ve vaatlerinin, bir sonraki kuşak tarafından her şeyin temeli anlamında yeniden

yorumlandığını, savunmuştur. (Weber M. , 1964 ; 218) Artık,o yeni yorumların dinsel ihtiyaçlara uygun bir özellik taşıdığını,zira ikinci kuşak tarafından diğer ilgi alanlarının meşruluğuna hep bu dinsel içerikle tutarlı olması halinde onay verildiğini açıklayan M.Weber'e göre;burjuva sınıfının oluşumu, dindeki irrasyonellikten rasyonelliğe kayış kopularak kalvinist asketikizmin topluma hakim olmasıyla, burjuvaziyi karakterize eden faaliyet tipinin genelleşmesi yoluyla içten gerçekleşmiştir. (Weber M. , 1964 ; 219-220)

Bu nedenle M. Weber,protestanlıktan önce burjuvazinin ve faaliyet tipinin bulunmadığını savunmamış;kalvinizmin amaç ve vaatlerine giden dinsel çağrının, burjuva sınıfının ekonomik çabalarıyla tutarlılığını belirtmiş;fakat özellikle de kültürel temelin irrasyonellikten rasyonelliğe geçişle protestanlığın belirleyici etkisine dikkatleri çekerek, bunun,burjuvaziyi karakterize eden bir faaliyet şekli olan rasyonel güdülerle kazanç emelinin bütün topluma benimsettirilmesinin önemi üzerinde durmuştur.

“Fakat,sistematik ve meşru bir yolda kazanılmış olan servet; kalvinist, baptist, quakers,pietist reformcular ve metodistler gibi protestan asketik gruplar arasında,ilahi lütuf ve ihsan durumunun daima onaylanmış tek işaretidir. İnsanın bu durumlarda,servet ve diğer dünyevi malları kazandıktan sonra dini bir vecibemişçesine kati olarak reddetme mefhumuyla kuşkusuz ilgilenmekteyiz. Kalvinizmin ekonomik tesirlerinden en fazla dikkate değer olanı,geleneksel tarzdaki hayrı ortadan kaldırmış olmasıdır. İlk olarak,çeşitli şekillerdeki sadakayı yapısından attı. Birinci adım olarak,son zamanlardaki orta çağ kilisesindeki piskoposluk servetinin dağıtılmak üzere önceden tespit edilen kuralların işletilmesiyle ve orta çağ

hastanesinin kurumuyla hayır toplanmasının sistemleştirilmesine karşı çıktığından emin olabilirsiniz.

Çeşitli şekillerdeki sadaka mefhumu,bir hasenat olarak, Hristiyanlıktaki önemini hala devam ettirmekteydi. Ahlaki dinlerin sayısız hayır işleriyle uğraşan kurumları,uygulamada dilencililiğin yaratılmasını ve doğrudan beslenilmesini beraberinde getirmiş;bu anlamda hayır kurumları tamamen dikkat çeken ayiniyle merhamete bir anlam verilmesine neden olmuşlardır. Kalvinizm,bütün bunlara bir son verdi;özellikle de,dilencililiğe özendiren,kar gayesi taşımayan yardımseverliğe karşı kesin tavrını takındı. Kalvinizmde,hiç keşfolunamayan Tanrı,eşitsiz servet şeklindeki lütuf ve ihsanını dağıtmak için çok iyi sebeplere maliktir. Kalvinizm,bir insanın bireysel olarak kendi mesleki çalışmasıyla kendi kendisinin seçilmişliğini ispatlaması zannının önem ve baskısına kesinlikle son vermedi.

Bu nedenle,dilencilik yeminiyle yalvaran kişi,kardeşlik sevgisinin belli davranışlarını ihlal ettiğinden, dilencilik açıkça lanetlenmiştir. Bütün Protestan vaizlerinin,bir şahsın kabiliyetli olduğu işi yapmayıp aylak durmasının,boş gezmesinin kaçınılmaz bir şekilde kendi hatasından kaynaklandığını farz ederek bir yol izlemeleri,çok önemlidir. Fakat kalvinizm,yetim ve sakatlar gibi çalışamayan kimseler için hayrın sistemleştirilerek oluşturulmasının Tanrı şanını daha da büyüteceği şeklinde bir izlenim uyandırmıştır.

Fakirlerle,sadece tembellik hevesinin kırılması gayesine yönelmek için ilgilenilmiştir. Bu gaye,İngiliz püritanlarının sosyal refah programlarında her yönüyle görülmektedir. Hayırseverliğin dinsel anlamı ortadan kaldırılacağından veya karşıt içeriğindeki şekline bile dönüşeceğiinden,hayır işleri mutlaka

rasyonelleşmiş 'teşebbüs' haline gelecektir. Bu durum,aralarında uygunluk bulunan asketik ve rasyonelleşmiş dinler için geçerlidir." (Weber M. , 1964 ; 148, 220-221)

Kapitalimin puritanizmden ve reform hareketinden çok önce ortaya çıktığı, bu nedenle de kapitalizmle arasında nedensel bir bağının olmadığı ööne sürülmüştür.

"Kapitalizm ve özellikle kapitalist zihniyet puritanizmden çok daha eskidir ve diğer katolik veya protestan ülkelerde ufak tefek farklılıklarıyla beraber gelişme göstermiştir. Püritan memleketler zaman itibarıyla kapitalizmin evrimsel tarihine daha geç katılmakla beraber,diğer mezheplere bağlı ülkeleri geride bırakmışlardır. Şu kadar ki,kapitalist gelişmeyi özellikle özendiren ve hatta aşırıya kaçacak derecede ileri götürmüş olan mezhep,ancak puritanizmdi. Katolik ve aha fazla engel olma eğilimini göstermişlerdir,fakat bu gelişme nihayet ufak tefek değişikliklerle beraber her yerde tutunmaya ve yerleşmeye muvaffak olmuştur.

Diğer taraftan kapitalizmin gelişmesi katolik ve Lutherci ülkelerde püritan memleketlere nazaran büsbütün farklı denebilecek bir insan tipini ve zihniyet tarzını ortaya çıkarmıştır. Bundan başka gerek katoliklikte ve gerek Luthercilikte kapitalizm hoş görülmesi için icap eden tevül olanakları aranmış ve bulunmuştur. Fakat bu,önemi bakımından ikinci derecede kalmış olan bir olaydır;gerçekte kapitalizm,katolik ve Luther mezheplerinin geçerli olduğu kültür sahalarında daha yavaş gelişebilmiş ve farklı şekiller ortaya koymuştur. Kapitalizmi meydana getiren etmenin püritanizm olduğunu zannetmek,fikrimizce Max Weber'i yanlış anlamak olur;essen böyle bir iddianın fikir tarihi bakımından kabulüne de imkan yoktur.

Kapitalizm,biraz önce yukarıda söylediğimiz gibi,batı kültürünün genellikle rasyonelleşmesi yolunda daha çok önce ve daha geniş bir plan üzerinde ortaya çıkmıştır. Çeşitli mezhepleri kapitalizme yakınlıkları bakımından gözden geçirecek olursak,Lutherciliğin bu yakınlıktan katoliklikten daha ileri bulunduğunu ve içlerinde kapitalizme en fazla yaklaşabilen mezhebin puritanizm olduğunu anlarız. Mamafih,bu kültür sahaları kapitalizmle az çok yakın bir ilgi kurmuşlardır;bu ilişkiler birbirlerine doğası yönüyle benzetmekle beraber,aralarında karakteristik nitelikleri yönüyle bazı farklar vardır.

Bu itibarla kapitalizme bilfiil hız vermiş olan etmen Luther ve katolik mezheplerinde değil,ancak puritanizmde aramak gerekir. Fakat bu bakımdan püritanizmi de ancak diğer tarihsel etkenlere sonradan katılmış hızlandırıcı bir kuvvet anlamında ele almak olanaklı olabilir. Zira, kapitalizmi asıl ortaya çıkarmış olan etmen,her üç mezhebin de dışında kalmaktadır. Fakat Max Weber sorunu ilk defa kalvinist ahlak ile kapitalist zihniyet arasında nedensellik bağı bakımından abartılı bir tarzda ileri sürdüğünden,bu iddia kendi kusuru olmayarak,yanlış anlaşılmış ve M.Weber'in,güya kalvinizmi Max Weber'in babası olarak göstermek istediği kanısı ortaya çıkmıştır. Esasen Max Weber de,Ernst Troeltsch'nin dediği gibi,kalvinizmin Cenevre'deki ilk ilkel şekliyle doğrudan doğruya etkili olmadığını, tam tersine böyle bir etkiye ancak daha sonraları püriten kalvinizmin doğurmuş olabileceğini belirtmiştir." (Rüstow A. , 1941 ; 405-407)

KALVİNİST ASKETİKİZMLE RASYONELLEŞME

Toplumun kültürel temelindeki rasyonelleşmenin,Jean Calvin'in (1509-1564) kadercilik inancına dayanan asketik öğretisiyle özellikleri açıklanan dindeki rasyonelleşmeyle başladığını

savunan M.Weber; böylece, kalvinizmle sosyal faaliyetlerin anlam bağıını ve ekonomik davranışların da güdüsünü oluşturan bir ideal tipin yaratıldığını, kuramsal olarak öne sürmüştür.

“Hiç kuşkusuz,sunulan bu dinsel fikirlerde,tarihi seyirinde en mükemmel haline nadiren rastlanabilen,sadece ideal tiplerle açıklığa kavuşturulan kalıplar yoluyla ilerleyebiliriz. Zira,tarihsel gerçekliğin kesin sınırlarının aşılmasının olanaksızlığı nedeniyle,yalnızca kavramsallaştırılan dini fikirlerin en uyumlu ve en mantıklı biçimlerinin araştırmasını yapmak suretiyle özel önemlerini anlamayı ümit edebiliriz. Artık bir inanç haline gelen kalvinizm,Hollanda,İngiltere ve Fransa gibi en yüksek gelişmenin olduğu ülkelerde,16. ve 17. asırlarda görülen büyük politik ve kültürel çalışmaların odak noktasıydı. Kadercilik öğretisi,o sıralar ve genel olarak günümüzde bile kalvinist dogmanın en dikkate değer bir özelliğiydi.

Bu gün bile her okumuş insan tarafından bilinmesi uzak bir olasılık olan kadercilik öğretisini ele almadan geçemeyiz. Kadercilik öğretisini,en iyi,hiçbir kiliseye bağlı olmayanların ve baptistlerin amentüsü şeklinde açıkça tekrarlanmış olunan 1647 Westminster imanının güvenilir kelimelerinin muhtevasından öğrenebiliriz. Tanrının takdiriyle,Kendi şanının tezahürü uğruna,bazı insanlar ve melekler sonsuz hayatla mukadder kılınmış ve diğerlerine ise sonsuz ölüm yazılmıştır. İnsana mukadder kıldığı hayatı,Tanrının daha dünyayı kurmadan önce,kendi sonsuz ve değişmez niyetiyle,gizli maksadının ve mükemmel keyfinin iradesine göre,sadece kendi şanının inayeti için,yazmıştır.

Bütün yaratıkların içinde insanların sadece küçük bir kısmının, yalnızca Tanrının şanına ve haşmetine araç olması anlamında,sonsuz lütfu için seçilmiş olduğu gerçeği,şüphesiz J.Calvin

için de muhtemeldi. Sadece Tanrının kendisi hür olduğundan,hiçbir yasaya bağlı kalmadığının idrak edilmesinden bu yana,Tanrının müstakil hükmüne adaletin dünyevi ölçülerini uygulamak,anlamsız olduğu kadar Haşmetini de tahkir etmek demektir. Bizim bildiğimiz,yalnızca,insanlığın bir kısmının himaye görmüş, kalanının ise lanetlenmiş olarak kalacağıdır. Beşeri hüner veya günahkarlığa,bu kısmetinde kısmen de olsa bir rol atfedilmesi;ezelden beri bir karara bağlanmış Tanrının mutlak hür iradesini,beşeri tesir yoluyla değişmeye zorlamak gibi olanaksız bir aykırılığa düşmek demektir.

Gerçek bir püriten,mezarına defnedilirken bile dinsel ayinin bütün alametlerini tamamıyla ret etmiş;batıl inanca ve kurtuluş üzerine büyüsel ve kutsal güçlerin tesir ettiğine kendisinin hiç güvenmediğini göstermek için de,ihtiyatlılıkla, en yakınlarını ve en değerlilerini,ilahisiz ve ayinsiz olarak defnetmiştir. Zira, Tanrının lanetlemeye niyetlendiği kimseler için,Onun lütfuna nail olmayı sağlayan büyüsel bir araç olmadığı gibi,başka her hangi bir araç da yoktur. Her inanan, eninde sonunda ‘ben,seçilmişlerden biri miyim ve lütfu nail olduğumdan nasıl emin olabilirim?’ şeklinde bir sorunun yanıtına yönelecek,bütün diğer ilgilerini terk edecektir. J.Calvin’in kendisi için,bu,bir sorun değildi. Calvin, kendisinin Tanrının bir aracı olarak seçilmiş bulunduğunu hissettiğinden,kendi kurtuluşundan zaten emindi.

Luther’in günahkarlıktan kurtulamayan kimselerin kendilerini Tanrıya teslim etmeleri halinde lütfunu vaat ettiği tövbecar imanlarındaki alçak gönüllülüğün yerine;kapitalizmin kahramanlık çağından günümüze kadar gelen örneklerinin soyutlandığı katı püriten tüccarların arasında kendisine güvenen azizlerin yetişmelerini yeniden keşfedebiliriz. Diğer taraftan,bu kendine

güveni elde etmek için mücadeleyi dünyevi faaliyet en uygun bir araç olarak sürekli telkin edilmiştir. Zira,sadece mesleki faaliyet dinsel şüpheleri tamamıyla dağıtır ve lütfun kesinliğini sağlar.

Azizin hayatı,sadece bir maksadın,ilahi kurtuluşun üstünlüğüne yönelik olmasına rağmen;kesinlikle bu sebebe dayanarak,bu dünyada tam anlamıyla rasyonelleşti ve Tanrının şanını dünya üzerinde arttırmaya hizmet etmek suretiyle tamamıyla hakim oldu. Asketikizmin her rasyonel tipine benzer olarak puriten de,özellikle duygulara karşı durmayı öğreterek,bir kimseyi,değişmeyen güdülerini sürdürmeyi ve davranmayı muktedir kılmaya çalışarak;kavramın psikolojik anlamdaki bu biçimselliğinde,kişiye bir şahsiyet kazandırmaya gayret sarf etti.” (Weber M. , 1984 ; 98, 99, 103, 105, 106, 110-112, 118-119)

Nitekim,bu ideal tip vasıtasıyla,kalvinist öğretilerin aşıladığı hayat tarzı,bir önceki kültürel yapının normları tarafından ret edilen ve günah sayılarak men edilen belli bir faaliyet tipini meşrulaştırmıştır. (Kitch M.J. , 1967 ; 16-17) Bu sebeple, yaşama tarzının içeriğini oluşturan kalvinist asketik inancı,sadece,söz konusu bu ideal tipin benimsenerek halka tanıtılması ve aktarılması yoluyla maksada yönelik kazanç fiilinin anlam bağıını ifade ederek sürekli kazanç takibini meşrulaştırmakla kalmamış;bununla birlikte,toplumsal yapının şekillenmesini ve ekonomik örgütlenmenin oluşumunu sağlayan toplumsal faaliyetlerin,gerçekleşen bu değer yönelmesine uygun olarak yeni bir içerik kazanmasında fonksiyonel bir rol de oynamıştır. (Kitch M.J. , 1967 ; 18)

Bütün iktisat ahlakının ve ekonomik faaliyetlerin başlangıcı, babalarından kendilerine devreden ticari faaliyetin ve bunun dinsel tefsirinin,ideal tip olarak benimsedikleri kuramsal şahsiyetin kendi

değer yargılarını şekillendirerek özdeşleştirilmesi sonucunda kutsal bir hale gelmesiyle ortaya çıkmış; ticari ve sanayi etkinliklerin içeriğini oluşturan dinsel tefekkürün toplumsal hayattaki soyut sahaları ve zorunlu görünüşleri tarzında bir inancın toplumda yayılmasıyla da ilişkileri kurumsallaştırmıştır. (Kitch M.J. , 1967 ; 19-20)

“Kişisel olmayan ve ekonomik bakımdan rasyonelleşmiş karakterdeki saf ticari ilişkiler;hiç de açıkça ifade edilmemesine rağmen,ahlaki dinlerin çok güçlü tesiri altındadır. Hatta,bütünüyle köleliği kapsasa bile,insanın insanla olan her tür şahsi ilişkisi ahlaki yargıların buyruğu altına girmekte ve ahlaki olarak düzenlenilmektedir. İlişkilerin yapıları katılanların bireysel isteklerine bağlı olduğu, hayırseverlik faziletinin görünüşleri uğruna böyle rasyonel ilişkiler feda edildiği için,bu doğrudur. Fakat,ekonomik yapının rasyonel farklılaşmasının ters orantılı seviyesiyle uygulanan şahsi kontrolündeki, ekonomik bakımdan rasyonelleştirilen ilişkiler sahasında durum böyle değildir.

Uygulamada veya prensipte dahi,bankadan faiz karşılığı borç alışı verişinden ele geçirilen ipotekli alacak rehini olarak,tasarruf sahipleri ve faizle borç veren banka ipotekleri arasında veya devlet bonosu sahibi ile vergi ödeyen bir vatandaş arasında ortaya çıkan ilişkileri devam ettirici hiçbir düzenlemenin olması mümkün değildi. Hissedarlar ve fabrika işçileri arasında,tütün ithalatçıları yabancı çiftlik işçileri arasında, sanayicilerin mülkiyetindeki fabrika veya kurum arazilerinde toprağın hafriyatından çıkarılan hammaddeleri kullanan sanayiciler ile madenciler arasında ortaya çıkan ilişkileri devam ettirici hiçbir düzenleme getirilememiştir.

Toplumsal kurumlara dayanan bir ekonominin maddi gelişmesi, genel olarak kendi nesnel kurallarını izleyen

piyasa ilişkilerinden kaynaklanır; piyasa kurallarına karşı bir serkeşlik,ekonomik başarısızlığı getirerek,uzun dönemde ekonomik çöküşe neden olur. Ekonomik bir yapının rasyonelleştirilmesi,tam olarak tartıştığımız anlamdaki maddileşme süreçlerini de daima beraberinde getirmiştir;özel şahıslara hayırsever yakarışları vasıtasıyla,nesnel rasyonel iş fiillerinin evrensel kontrolünü olanaksız kılmıştır.

Kapitalizmin işlevsel bir hale getirdiği maddi dünyası,böyle hayırsever bir yönelmeye tahammül etmemeyi kesinlikle belirtir. Kapitalist ekonomi dünyasının bu rasyonelleşmesinde,sadece belirli şahısların itaatsizliklerine ve güvensizliklerine karşı dinsel hayırseverliğin gerekleri çökmemiş,bütün sistemlerde ortaya çıkan fakat gerçekte kendi anlamını tamamen kaybetmiştir. Dinsel ahlaklar, asli dinsel ahlaki normlarında bile kişinin iradesine bırakmayan temel muhakemeleri gereği,kişisel ilişkilerin olmadığı bir dünyaya karşı çıkmışlardır. Bu sebeple,papazlar daima,gelenekselliğin rollerinin değişmesini ilginç bulmuşlar ve onunla ilgilenmişler;bağlılığın şahsi olmayan ilişkilerine karşı patriklği korumuşlardır. Daha fazla dinsel tefekkür,prensipte kendi karşıtının ekonomik rasyonalizm olduğunun farkındadır,dinin virtüözleri dünyayı reddetmeye,özellikle de dünyanın ekonomik fiillerini defetmeye daha eğilimlidirler.” (Weber M. , 1964 ; 216-217)

Kapitalist çağın temel ayırt edici özelliği,geçmiş dönemlerin zayıf belirtilerinden çok farklı bir şekilde,kar gyesine rasyonel hareket tarzıyla ulaşma biçimini kapsayan çok güçlü bir iktisat ahlakının ortaya çıkmış olmasıdır.

“Bu çağda keşiş,rasyonel yaşayan,metodik olarak çalışan ve rasyonel anlamdaki bir hedefe,yani gelecekteki hayatına yönelen bir insandı.

Dua etmek uğruna sadece keşiş için saatin kongu çalar ve gün saatlere taksim edilirdi. Manastır cemaatinin ekonomik hayatı,daima rasyoneldi. Reform bu sisteme kati bir şekilde nüfuz etmiştir. Uhrevi asketikizm sona ermiştir. Protestanlığın asketik öğretisi,dünyevi asketikizmine uygun gelen bir ahlak meydana getirmiştir. Yoksulluk gerekli değildir,ama zenginlik peşinde koşmak da,insanı,pervasızca zevklere düşürerek baştan çıkartmamalıdır.

Böylece,Sebastian Frank reformasyonunun ruhu,'manastır hayatından kaçma fikrine sahip olabilirsin,ama şimdi herkes kendi hayatında tam anlamıyla bir keşiş haline gelmelidir',şeklindeki kelimelerle özetlemesinde çok haklıdır. Bundan dolayı,doğruluk,dürüstlük en iyi bir yol olarak kabul edilmiş;ve böylece de, Quakerler ,Baptistler, Methodistler arasında teşebbüsün,işin hiç durmaksızın tekrar edilmesi olgusu,Tanrının daima kendisini gözettiği,gördüğü hissiyatı üzerine kurulmuştur. Tanrıtanımaz bir günahkar,zenginliğe giden yoldan birine girerek tevekkül edemez,onlar,ancak iş yapmak istedikleri zaman bize yönelirler;takva sahibi dindar bir kimse ise,servete yönelen yolundan daima emindir.” (Weber M. , 1950 ; 365-367)

Yalnız başlangıçta,kapitalist iktisat ahlakı veya kapitalist ferdin motivasyonu,sadece ticari faaliyetleri kapsamakla beraber;ilimdeki gelişmeler, uygun coğrafi ve beşeri yapının yanı sıra,teknikteki buluşların en kısa zamanda üretim sürecine uyarlanması sonunda kar gyesine rasyonel kararlarla ulaşma emeli evrensel bir güdü olarak benimsenmiştir. (Kitch M.J. , 1967 ; 23) Burjuvazinin, kapitalist faaliyet tipine bağlanmasının nedeni anlamındaki bu motivasyonu, sanayiye kendiliğinden hakim olmuş;rasyonel düşünme,en az riskle alternatif seçimler özündeki kararların alınarak uygulanması,kapitalist şahsiyetin

en belirgin karakteri haline gelmiştir. (Kitch M.J. , 1967 ; 25)

KALVİNİST TANRI İNANCI

Kapitalist faaliyet tipinin yegane güdüsü olarak M.Weber'in kabul ettiği kalvinist meslek yorumu,kalvinist Tanrı inancı öğretisinden kaynaklanmıştır. İlahi kurtuluşa,dünyevi faaliyetlerde hakim kılınan rasyonelliği ve metodikliği içsel kontrolüyle devam ettiren bir şahsiyet temeli üzerindeki insanın bizzat kendisinin eylemleri yoluyla erişileceğinin anlaşılması,dolayısıyla da,günah çıkartma,ilahi lütfun kurumsal işlevle dağıtılması vs., gibi aracılık üstünlüğüyle orta çağın katolik kilisesinin Tanrı ile insan arasındaki şefaet etme kudretinin ret edilmesinin benimsenmesi sonucunda,hayat tarzı ahlaki olarak ussallaşmıştır. (Sombart W. , 1967 ; 115-117)

Kilisenin aracılık işlevinin yadsınması nedeniyle,Max Weber'in, kişilerin kapitalist davranış tarzlarına ve değer yargılarına motif olarak kabul ettiği bu kalvinist öğretilerine göre,yalnız ve kamil olan,her şeyden de üstün bulunan Tanrı,yaratmış olduğu dünyayı ulvi kudretiyle yönetmektedir. Böylece Tanrı,kişilerin bütün faaliyetlerine ilham yoluyla ayrı ayrı nüfuz ederek insanlığın faal dimağına hakim olmaktadır. Ayrıca,bütün bu akıl sahiplerini kendisine bağlamak suretiyle de,kişiyi,seçmiş olduğu o azizler zümresine dahil etmektedir. (Sombart W. , 1967 ; 118)

“Batıdaki katolik kilisesi emsalsiz kuvvetiyle,günah çıkartma ve kefaret bedeli tahsil etmelerinde benzeri olmayan sistemin tesiriyle Batı Avrupa'nın hristiyanlaştırılmasını sonuçlandırmış;German kavimlerine ait mali kefaret kavramıyla Roma hukuğunun tekniklerini bünyesinde uzlaştırmıştır. Günah çıkartma,bir insan tarafından lütfun düzenlenmesi ile dağılımı,veya, büyüsel kutsal faziletine

benzer şekildeki fiilen güç sarf ederek yapılan çok büyük tarihi bir baskı judaizmde ve asketik protestantizmde mevcut değildir.

Bu tarihsel tesir,hem judaizmde ve hem de protestantizmdeki hayat tarzının ahlaki olarak rasyonelleşmesinin gelişmesine yardım etmiştir. Bu dinler,günahları terk ederek, günah çıkartma veya kilise (kurum) lütfuna nail olma gibi her hangi bir fırsatı sunmamaktadır. Bir kimsenin nihai kesinlikteki mağfireti ve lütfun devamlılık durumu,bütün diğer günahkar insanların işledikleri günahlarda olduğu gibi, kurtuluşu mukadder olan suçlardan ayrılmış olmasına,bu belirli suçlarına rağmen; bir kimsenin Tanrıyı kabul eden tavri ve lütfun sırlı üstünlüğü üzerine kurulan ruhani ilişkilerin akımıyla,bir şahsın bilgisi vasıtasıyla tedarik etmekte; kısacası, Tanrı mağfireti belli ve değişmez nitelikteki şahsiyetin üzerine kurulmaktadır.

Puritenlerin tavırları hristiyan ahlaki vasıtasıyla düzenlenilmekte; kadercilikteki aynı inanç çoğu kere,ahlaki sertliği dinin özünden ziyade öğretilerine olan aşırı bağlılığı ve hayat tarzı için davranışların rasyonel planlamasını meydana getirmiştir. Dünyevi asketizmin,Tanrıyı hoşnut eden, mesleki faaliyetindeki ilahi kurtuluş arayışını disiplin altına alması; püritanlerin kazanç hırsıyla dolu olan mizacındaki hüner ve kabiliyetlerinin kaynağını ifade etmektedir. Önceden mukadder kılınan lütfun tutarlı öğretisi,bütün biyüsel,dinsel ayinsel ve lütfun kurumsal dağılımının kökünden ve nihai olarak itibarının düşmesine delalet ederek;Tanrının müstakil iradesinin görünüşüne göre,bu itibardan düşme,tam berraklığıyla ve sürdürdüğü metanetiyle kadercilik öğretisinin ortaya çıktığı her yerde fiilen gerçekleşmiştir.” (Weber M. , 1964 ; 190, 203, 233)

Ancak,bütün insanların kaderini seçilmişler veya lanetlenmişler olarak ezelden çizen Tanrı;hiçbir insanın asla kendi iradesiyle tesir edemeyeceği, dua ve inziva odalarındaki nefesine ezasıyla ve her şeyden kendisini tecrit etmesiyle vs., kesinlikle değiştiremeyeceği mutlak iradesiyle,bütün insanları ezeli ve ebedi kurtuluş ya da günahkarlık haliyle sonsuz ölümlülük olmak üzere iki büyük kesime daha insanı yaratmadan önce ayırmıştır. (Weber M. , 1964 ; 215) Tanrının bu dağıtımına hiçbir kimse kendi istek ve iradesiyle tesir edemediği için,seçilmişlerin asla hak etmedikleri zümrelerine dahil edilen fertler,sadece bu işaretleri taşıdıkları ve çevresindekilere de hissettirdikleri ölçüde yalnızlığının farkına varabilir,bu alametleri koruyup devam ettirebilirler.

Tanrı,asla idrak olunamayan ve hiç keşfedilemeyen adaletiyle, yaratmış olduğu insanı,sadece kendi şanını sergileyerek arttırması için yeryüzüne indirmiştir. (Weber M. , 1964 ; 227) Yaratığı insanlardan hangilerini sonsuza kadar lanetlediğine ve hangilerini ise seçilmişler zümresine katarak kurtuluşa erdirdiğine hiç değer vermeksizin,hatta kaile dahi almaksızın,içlerinden bir kısmını seçerek kendi şanını arttırmaya memur kılmış;yeryüzü hakimiyeti için bu seçilmiş kimseleri seferber etmiş,kendi ilahi buyruklarını ilham yoluyla bildirmek suretiyle bütün insanlığı hükümranlığı altına almak istemiştir. (Green R.W. , 1959 ; 64-65)

İnsanın yaratılışı gereği günahkarlık bataklığına saplanmış olduğuna daha ezelden hükmeden Tanrı,içlerinden ancak bir kısmını asla hak etmedikleri lütfuna sadece bu maksatla mazhar kılmış;diğerlerini ise,layık oldukları günahkarlık ve ölüm çukuruna itmiştir. Katı kadercilikle yorumlanan bu kalvinist öğretilerindeki Tanrı inancının bir sonucu olarak,inziva odalarında nasıl yakarırsa yakarsın

kesinlikle kendisini kurtaramayacağına inanılmıştır. (Green R.W. , 1959 ; 39) Seçilmişlerden olmanın veya lanetlenmişler olarak ezeli ölümlülük içinden sıyrılmanın kişisel istek ve iradesi arasında hiçbir bağlantının olmadığını kabul eden kalvinistler;seçilmişliğin emarelerine,sadece,Tanrının insanlara bu dünyada mukadder kıldığı nimetlerini ifşaa ederek nail olacaklarına inanmışlardır.

Zira,Tanrı,insanları mutlu olmaları için değil,fakat kendi şanını arttırmaları için yaratmış olduğundan;onun mutlak üstünlüğünü hatırdan çıkartmayıp ve her şeyi kapsayan kesin hakimiyetini de dikkate alarak;her kalvinist,kendisini,Tanrının bir aracı,daha doğrusu bir mutemedi gibi düşünmektedir. Böylece kalvinist,sadece Tanrının iradesine göre davranmış olmakla,yeryüzündeki Tanrı hükümranlığının kurulmasına hizmet etmek suretiyle;yaradılış sebebi ve yegane görevi olan Tanrının şanını arttırmada kendisini bir araç gibi hissedecektir. (O'brien G. , 1970 ; 64-65)

Her kalvinistin işini en yüce bir ibadet ve iş yerini de yegane ibadethane olarak benimsemesiyle yükselen Tanrının yeryüzündeki şanının arttırılmasında kişinin aracılık etme fonksiyonu;pek doğal olarak manastır hayatının tam olarak terk edilmesine sebep olmuştur. Ancak,Tanrıyla kendisini daima yapayalnız kaldığını hissederek kilisenin bütün ibare ve taltiflerini ret eden ve doğrudan Tanrıya yönelmeyi şiar edinen her kalvinist tarafından,aynı ilahi öğretilerin bir gereği olarak ve aynı ahlak düsturlarının da teşvikiyle,her gün yürütülen mesleki faaliyetler ve kazanç arzusu,Tanrıya yönelmede yegane kutsal bir yol olarak kabul edilmiştir. (O'brien G. , 1970 ; 67)

Böylece,tutumluluk içinde,aynı nefse eza tavrıyla yürütülen iktisadi faaliyet

tipi,manastır sisteminin metot anlayışını bu farklı sahada,en az onun kadar katı kurallar içinde olmak üzere benimsemesini zorunlu kılmıştır. Daima kendisini sofu bir hristiyan olarak kabul eden kalvinistler,zihninde ve kalbinde Tanrıyı hissetmeyi,doğrudan onu tefekküre dalarak ve her şeyden vazgeçerek dua etmek şeklinde yorumlamamıştır.

Yine aynı şekilde,dünyevi şehvet ile zevklere almaksızın, disiplinsiz ve devamsız olan ve metodik tarzda arttırılmayan niyazlara da tam anlamıyla muhalif olmuşlardır. Ancak,devamlı ve disiplinli bir şekilde bütün hayatı boyunca süren niyazlara Tanrının itibar ettiğini ısrarla savunarak,kalvinistler,katoliklerin uyguladıkları yöntemin benzerini benimsemişlerdir. (Green R.W. 1959 ; 87) Böylece aklıyla belirlediği isteklerini hedefler tarzında seçen ve kendi kendisini bu maksatlara yönlendirerek, kalvinist,sadece dua etmekle ve her şeye tevekkül etmekle,kendi kendisini atıl kılmaz. Tanrının kendisine yetki verdiği inanarak,faaliyette bulunduğu nispette dualarındaki niyazlarına nail olacağını birbirlerine telkin eden kalvinistler;dua ederken azizlerin ruhundan şefaath dilemediği gibi,onlara iltimas da etmez.

Ancak,doğrudan kendisi,sadece elindeki Yeni Ahit ile Tanrıya yönelerek seçilmiş olan azizlerden olmayı dilerken dahi,yardımlarını anmadığı azizlere gıpta içinde hürmet etmeyi de hiç ihmal etmez. Bu nedenle,Tanrıya yönelmede azizlerin ruhundan yararlanmayı bile ret eden kalvinistler,katı kadercilik anlayışlarında, Tanrının bir kulu seçmiş ya da lanetlemiş olmasında insana hiçbir irade gücü tanımamalarına rağmen, inancın da Tanrının seçmesinde tek başına kesinlikle rol oynamadığını savunmuşlardır. Böylece,kişinin dünyevi servet edindiği ve bunu tekrar ekonomik faaliyetlerde kullanarak Tanrının şanını yaymaya

mazhar kıldıklarına,Tanrı krallığının kurulmasında dünyevi çabasıyla faal olduğu nispette seçilmeye aday olduklarına inanmışlardır. (Green R.W. 1959 ; 88-89)

“J.Calvin'in Tanrıyı artık İncil'in şefkatli babası değildir. Erişilmesi imkansız bir mesafenin ötelinde,hikmetine akıl sır ermez olan,kula yalnız ve yalnız azamet ve şanını anma ve yüceltmeyi emreden hakim,mütehakkim tanrıdır. Bu yüce buyruk kul tarafından Tanrının tembel,cazibeli müşahedesi yerine,hücre içinde olsun dışında olsun günün her dakikasına hakkını veren bir düzen ve intizam içinde çalışmak ve yaratmakla yerine getirebilirdi. İnsan,Tanrının pasif bir seyirci ve müşahedecisi değil,yeryüzünde onun irade ve buyruğunun faal,aktif bir aletidir;ve o haliyle dünyanın dışında değil,içinde ve ortasındadır.

Dünya haz tarafıyla burada da en aşağı diğerlerindeki kadar kirli,fakat yine de Tanrı tarafından yaratılmış olmakla kul tarafından da aynı espri içinde işlenmek,şekil verilmek üzere insan eli ve iradesi önüne serili bir madde yığını! Kalvinist,Tanrıya içe dönük bir mürakebe yoluyla ulaşıp varlığını onun varlığında eritme peşinde değildir. Bir bakıma, hikmetine akıl sır ermez olan takdirin ruh ve manasına inmeyi kendi boyunu aşan bir iddia sayıp,sadece çağrıldığına inandığı işte (meslekte) Tanrı buyruğunu icra etmekten öte kutsal misyon tanımayan bir iş ve aksiyon adamı ile karşı karşıyayız

Tersi ile yüzleştirerek söylemek gerekirse;her yerde ve her şeyde ilahi takdirin manasını aramaktan ve belki o anlamı içinde varlığını eritip Hak'la bir olmaktan ötede bir gaye tanımayan doğulu münzevinin tam tersi bir insan. Kalvinist bir anlamda su katılmamış kadercidir. İlahi takdirin kulluk yolunda kendine hangi sıfatı layık gördüğünü

önceden sezinlemeye ve değiştirmeye gücü yetmeyeceğine inanmış bir kaderci! Gücünün yettiği tek şey şu: Kendi hareket ve davranışından giderek takdirin ne yolda tecelli etmiş olabileceğini sezinlemek, tecellinin o yoldan idrakine varmak! Ömür boyu hayırlı bir kul mu,yoksa iflah olmaz bir günahkar mı kalacak?

Orası Tanrının bileceği bir iş! Ama en azından,fiil ve hareketlerine Tanrının emrettiği biçimi vermekle ve verdiği sürece ilahi takdirin her halde kendine taa baştan seçilmiş kul olmaktan başka bir sıfatı layık görmemiş olacağını rahatlıkla düşünebilir. Emredilen yaşama tarzı ise,dalgın bir inziva halinde içe kapanmakla veya feodal savruk bir yaşama düzeyinde döküm saçım günü gün etmek değil;hayır tam tersine,çağrıldığı görevde (meslekte) gösterişsiz, fakat her dakikaya hakkını veren disiplinli bir çalışma ile Tanrının şanını yüceltmekten ibarettir. Ancak,savurma ve tüketme yanı bir tarafa,servetin bizzat kendisi metodik çalışma ve iş görmenin ve de nefsinin ölçüsüz bir haz ve hirs taşkınlığından uzak tutmanın eseri olduğuna göre,Tanrı katında seçkin ve sevgili kul olmanın elle tutulur işareti sayılır.” (Ülgener S. , 1981 ; 41-43)

Sadece kendisi için dua ederek,yalnızca kendi benliğinin ifade bulan dünyevi faaliyetlerdeki bu kalvinist münzevi yorum sonucunda; bireyin hayat tarzı,aynı çilekeş eza tavrıyla ve bir cimriyi kıskandıracak ölçüdeki tutumluluğuyla ortaya çıkmaktadır. Kazanacağı her daha fazla parayla veya mesleki yaşamında kat edeceği her başarısıyla,kendisini Tanrıya daha yakın hisseden kalvinistin;seçilmiş olmanın sağladığı iç huzuruyla,çalışma yöntemi daha da katılaşmış,müsamaha kabul etmez bir dakiklik kazanmıştır. (Green R.W. , 1959 ; 72) Böylece,akılcı bir seçimle risk ortamında kazancı en

yükseğe çıkarma anlamındaki rasyonalizmi bütün faaliyetlerine uyarlayan kalvinist;mesleki etkinliği yegane Tanrı yolu haline getirmiş olmasıyla, planladığı ekonomik hedeflere metodik bir tarzda fakat sonsuz bir kar hırsıyla ulaşmak istemiştir.

Tanrının,insanı daha yaratmadan önce bireyin kaderini çizerek bir kısmını şanını sergileyerek yüceltmesi maksadıyla Kendisine seçmiş olmasında kişinin hiçbir rolünün olmayışı nedeniyle;birey ne kadar dua ederek kendisini manastırın inziva odalarına hapsettirerek bütün insanlığın günahları için yakarak tövbe ederse etsin,bu dünyanın bütün uğraşlarından kendisini soyutlayıp kurumsal ibadete düzenli olarak katılmış olsa dahi,kendisini salihlerden kılamaz ve ruhunu da günahlardan arındıramaz.

Tanrının kendisi hakkında taa ezelden takdir ettiği yazgısını değiştiremeyeceğini ve ruhunu da arındırarak kendisini bile kurtaramayacağını ısrarla telkin eden kalvinistlere göre (Green R.W. , 1959 ; 74-75) ; Tanrının onayladığı hayat tarzı ve yöneliş biçimi,sadece onun hükümlerini yeryüzüne hakim kılmak şeklinde olup,hiçbir kişinin kendi şahsi değer yargılarıyla açıklanamadığı gibi, kişisel menfaat hırslarıyla da uzaktan yakından bir ilgisi bulunmamaktadır. Kaldı ki,hiçbir fert,ne kadar kazanç sağlarsa sağlasın mesleki faaliyetleriyle Tanrının yeryüzüne indirmeyip gizli kıldığı lütfunu arttırmayacağı,ancak onun murat ettiği kısma nail olacağı için;kişinin kazançlarından dolayı kibirlenerek kendisine bir pay çıkartması,doğrudan seçilmişliğin emarelerini kaybetmesine yol açacaktır. (Hillerbrand J. , 1974 ; 81-83)

“Tanrının yarattıkları üzerindeki mutlak hakimiyetine yönelen bu teslimiyet,püritanizmdeki kadercilik öğretisinin habercisidir. İlahi takdir olarak cehennemde ezeli ve ebedi bir şekilde cezaya çarptırılmasının mukadder

kılınmasının verdiği heyecanla harekete geçirildiği anda ortaya çıkmış olan kadercilik tasarısı,(dünyada) karşılığını vermeyi ve Tanrının kamil mutlak hakimiyetini kapsamaktadır. Kaderleri tarafından günah işlemeye mecbur tutulan insanların çok kuvvetli yakınmalarının,ve hayvanların da insan olarak yaratılmadıkları için yine aşırı şikayetleşmelerinin Tanrı tarafından lanetlenmesi konusu, kalvinizmde çok açık bir kesinlikle özellikle beyan edilmiştir.

Dünyevi asketikizm,tıpkı radikal kalvinizmde olduğu gibi,din ile siyaset arasındaki ilişkilerden kaynaklanan sorunları benzeri şekilde çözmeyi başarmış;günahkar dünya üzerindeki Tanrı hakimiyetini,dünyayı kontrol niyeti için,günahlarının kontrolü için,Tanrının şanı uğruna,dinin kötü saydığı günahlarla ve şerlerle mücadele ederek,kısaca sadece dini niyetler şerefine gücünü kullandığı zaman,sahip olabildiği ahlaki uygunluğun ihtişamıyla mesleğini icra edecektir.” (Weber M. , 1964 ; 112, 143, 230, 167, 142)

Zira,insanın mesleki faaliyetleri doğrudan Tanrı tarafından belirlenmekte, mesleki başarısı sayesinde de kişi taltif edilmekte olduğundan,asla şahsi bir önemi içermemektedir.

Yalnız,Tanrı katında makbul olan asketik faaliyet tipi,sınırlı zaman içinde işçiyi en rasyonel kullanarak,metodik çalışma biçimine göre hedeflenen kazançları elde etmek olduğundan;para,sadece bir araç olarak düşünülmüş,böylece kötülüklerinden kalvinist müritler korunmak istenmiştir.

“İnsanın,sadece Tanrının kendisine vermiş olduğu işin bir vekili saydığı inancı sayesinde,bu zorluktan kaçınmayı araştıran kalvinizm; zevk ile sefahat içine düşmeyi kınamış;dünyadan kopmaksızın,işi sahsın dinsel bir görevi ve ibadetiymişçesine yorumlayan rasyonel disipliniyle birlikte,çalışmayı

bir kat daha kabul etmiştir. Bu sistemin dışında oluşan reformistlerin ‘meslek’ kavramı;İncil’in protestan tercümesi sayesinde, sadece lisanın tesiriyle bilgi sahibi olunmuştur.

Kalvinizm,Tanrının atadığı bir göreve nail olurmuşçasına muteber kılınan mesleğin ve sağladığı toplumsal konumunun;rasyonel kapitalist prensibe göre devam ettirilen ussal faaliyet üzerine kurulu olduğunu açıklamaktadır. Dinsel sorumluluk,mesleki başarı ve daha yüksek toplumsal konuma ulaşmayı zorunlu kıldığı ölçüde,servete yöneltmiş;servetin ve iyi yaşamın ise,Tanrı lütfundan kaynaklanmış olduğu,sürekli vurgulanmıştır.” (Weber M. , 1950 ; 367)

Dünyadaki mukadderatının rasyonalizmle kesinleştiğini idrak eden kalvinistler, zaman içinde para kazanmak için ve sadece Tanrıya güvenmenin verdiği kendinden emin tavrıyla,sert ve katı mizacıyla,bütün hayat tarzına rasyonalizmi yerleştirmiş olduklarından;paranın,yalnızca gelecek endişesiyle saklamak maksadıyla biriktirilmesini ve çömlekte saklanılmasını akıl dışı bulmuşlardır. (Weber M. , 1950 ; 345)

Rasyonalizmle,eşitlik ve hürriyet arasında çok sıkı bir bağ kurarak,bireyin bütün ekonomik faaliyetlerini meşru saymışlardır. Bütün tutumlarında hür olan ve bunu eşitlik ilkesiyle hissedenden ferdin, faaliyetlerini sadece akılcı seçimler anlamındaki rasyonellikle yeniden düzenleyebileceğini idrak etmesiyle Max Weber’e göre,kalvinizm sayesinde çile çekme ve Tanrıya yönelme yolunun değişmesiyle toplumun irrasyonel bir temel içinden yükselen rasyonalizm doğrudan kişinin sorumluluk anlayışı üzerine kurulmuştur. (Weber M. , 1984 ; 87-88)

Zira,kalvinizmle,Tanrının ancak akıl sahiplerine hitap ettiğinin kabulüyle birlikte,manastır duvarları arasındaki

çilekeş münzevi hayatla,değil bütün hristiyan cemaatinin,kişinin,kendisi keşiş dahi olsa,kendi ruhunu bile arındıramayacağı idrak edilmiştir. (Weber M. , 1984 ; 71) Yaratılışın mahiyeti ve insanın evrendeki yerinin sadece Tanrı şanını yüceltmek olduğuna inanılarak,seçilmişliğin emarelerine (başarı,yüksek kazanç,tutumluluk,gösterişsiz yaşam,sürekli çalışma, dakiklik ve dürüstlük vs.,) muktedir olduğu nispette,bireye toplum içinde itibar edilmiştir. Böylece,dinsel bir hedefe yönelik olarak,insanın iç dünyasında doğru kabul edilmesini ve faaliyet tipine bağlanılmasını sağlayan bireysel güdülerin gücüyle meşrulaşan tasarruf olgusu ile mesleki faaliyet içindeki kazanç arzusu ve daha üst mesleklere yönelme hırısı,bu uğurda kendisine en güvenilir bir yol olarak rasyonalizmi bulmuştur. (Weber M. , 1984 ; 74-76)

Ancak,toplumun kültürel temelinde irrasyonellikten rasyonelliğe geçişin, özellikle kalvinizm yoluyla dindeki rasyonelleşme sonucunda başladığını savunan M.Weber'e göre;Lutherizmle birlikte dini bir içerik kazanan kalvinizmin meslek anlayışıyla;kişinin,Tanrının lütfunu bu dünyada insanlar arasında dağıtmak ve kulu öbür dünyada Tanrının mağfiretine kavuşturmak şeklindeki kilisenin ilahi aracılık niteliğini ve insan hayatını temelden kendisine bağlayan kitap kudretindeki öğretilerini ret etmesinin,ve,kendisi doğrudan Tanrıya ytmelerek nedamet duyularıyla günahlarını terk etmek suretiyle affını bizzat kendisinin dilemiş olmasının sonucunda;asketikizm de,irrasyonellikten rasyonelliğe kaymış,ayrıca fasit bir papazlar zümresini ve manastırların duvarlarını aşarak,yapılan her günlük işler anlamında sürekli uygulanan mesleki faaliyet şeklinde bütün halka

benimsettirilmiştir. (Weber M. , 1984 ; 82)

Böylece,dünyevi işler,dinsel bir içerik kazanmıştır. Artık,kişinin her gün düzenli bir şekilde yürüttüğü mesleki etkinliğinde kazandığı her başarı,Tanrı lütfunun açık bir işareti anlamıyla yorumlanmasıyla birlikte; dünyevi servet,kişinin münzevi hayat üslubunu kendi işinde yaşamasının bir karşılığı olarak doğrudan Tanrı tarafından verilmiş bir lütf olarak kabul edilmiştir.

“Almanca'daki meslek (beruf) sözcüğü,Yeni Ahdin Lutherci tercümesinden türetilmiştir. Hayatın tek yolu muşçasına ilahileştirilerek makbul sayılan bir kimsenin dünyevi mesleğindeki tavrının müspet takdiri,tam başlangıcındaki lutherizmin ana temasıydı. Fakat, lutherizmdeki iyi vazifeler,ruhun mağfireti için gerçek bir temel gibi düşünce tarzına nüfuz etmemiş;katolikizmde olduğu gibi,iyi vazifeler, asketik Protestanlıkta gerçekleşen bir yeniden doğuşu tasdik için gerekli olan zihinsel temeli kuramamıştır.

Kendi ekonomik olgusuyla hareket etmesi halinde sofı bir katolik,papanın öğüt ve yasaklarını çiğneyen veya ihlal eden,sürekli devam ede gelen hareket tarzında kendisini keşfeden bir kimse olarak bu sınırın eşliğinde olduğunu hisseder. Onun ekonomik davranışı sadece kanaatkarlık prensibi dahilinde günah çıkartmada olduğu gibi farkında olmaksızın işlenmiş olabilir;bu olanaklılık ahlaki çerçevesinde de yalnızca gevşeklik esası dairesinde hoş görülebilmştir.

Bundan dolayı,iş hayatının kendisi tekdir ve takbih edilircesine dikkate alınarak veya Tanrı katına giden yolda mutlak olmayan bir tarzda uygun görülmeyerek,kaçınılmaz bir kesinlikte kapsamına alınmıştır. Hayatın eylemsel biçimi,değişen derecelerde karizmatik fertler ve kurumlar vasıtasıyla lütf ve

inayetin taksimine tesir etmekteyse de; bu,inayet anlamındaki rahmet ve mağfiret şartlarına güven edilerek gerçekleşmekteydi.” (Weber M. , 1964 ; 198, 199)

İnsanın birer birey olarak kendi ruhunu arındırma güç ile iradesine muktedir olduğunu,bunun için Hak'ın doğrudan Yeni Ahitten aranması gerektiğini savunarak,kilisenin o her şeyin üzerindeki otoritesini açıkça ret eden protestanlar; özellikle de,Tanrının bu dünyada lütfunu dağıtma ayrıcalığına sahip olan kilisenin vahiy kudretini taşıyan öğretilerindeki,adaletin ilahi ve doğal kökenli olarak kendi uhdesinde kullandığı yargılama gücüne karşı çıkmışlardır. (George G.H. , 1961 ; 45-46)

Esas olarak,Tanrı iradesini gerçek yaşama hakim kılmak istedikleri için,ibadeti kurumsal düzenlemenin dışına çıkartmışlar; kişinin,sadece mesleki faaliyetinde gösterdiği başarısı ölçüsünde Tanrının lütfu ile ihsanına bu dünyada kendi çabasıyla mazhar kılınacaklarına inanmışlardır.

“Ayrıntılar burada ayine benzer bir rol oynamaktaydı ki,gerçekten ayinsel ve kurumsal lütf çok güçlü bir cazibe sunmaktaydı. Nihayet,diğer faktör bazen çok önemli bir etkinliğe sahipti:kişi tarafından lütfun her güvenilir taksiminde, kurumdaki kişisel karizmatik yeteneklerinden veya kendi biçimsel statüsünden kaynaklanan erkine hiç önem verilmese de;hatta lütfun taksimine görünüşteki ahlaki taraf araya sıkıştırılrsa dahi,kişiler üzerindeki ahlaki zorlamalarıyla takat kesici net bir tesire sahipti.

Lütfun ihsanı,daima,kurtuluş gereksinimindeki kişinin şahsi azatlığını gerektirir. Bu nedenle,ilahi kurtuluş, günahkarlık duygusuna tahammül etmedeki gücünü kolaylaştırmakta; kişinin tasarladığı ahlaki temellere dayanan hayat üslubunu geliştirme

gerekliliğiyle de çoğunlukla onu esirgemektedir. Günahlar,ara sıra fırsat düşükçe yapılan dinsel uygulamalara bağlanarak veya birkaç dinsel ayinlerin gereği yapılarak daima kilise tarafından günahlarının affa uğrayacağını bilmektedir.

Günahlar eylemlerde ve davranışlarda göze olarak çarptığı müddetçe,buna karşı olarak,tazmin olunan kefaretlere veya hissedilen pişmanlıklar tarzında kurulan amel ile hüccetlerin ortaya çıkması özellikle önemlidir. Böylece,çile çekmek, tefekküre dalmak ve dinsel sadakatini yaşanan gerçek yaşam içinde göstermek yoluyla meydana getirilmiş toplumsal şahsiyet örneği yerine,somut bireysel faaliyetlere bağlı bağlara itibar edilmiş;hayat örneğiysen,hiç durmaksızın azmettirici olmuştur.

Kısacası,modern insan,faaliyetlerinde modern ekonomi sisteminin rasyonel düzeniyle olanaklı geldiği kadar sıkı bir uyum içinde bulunduğu zaman,kendi sorumluluklarını en iyi bir şekilde yerine getirir.” (Weber M. , 1964 ; 188, 251-252)

Martin Luther'in (1483-1546),Yeni Ahdi Almanca'ya tercüme ederken 'beruf' kelimesini kullanmasıyla ve bunu çalışma sahasında hayatın görevi anlamında meslek şeklinde yorumlamasıyla;mesleki etkinlik dolayısıyla dünyevi uğraşlar doğrudan Tanrı tarafından atanmış ilahi bir yükümlülük olarak açıklanılmıştır. Mesleki etkinliğin yegane Tanrı yolu halinde kabul görmesiyle,kapitalizmin ruhunu yükselten dünyevi asketizmin temelini bu başarı ve kazanma imanının oluşturduğunu öne süren M.Weber'e göre;orta çağ katolikliğinin yadsıdığı dünyevi içermeyen ve papazlar zümresinin dışına çıkamayan manastır hayatının sınırları içerisindeki uhrevi asketizminden ayrılmış,böylelikle de dindeki us dışılıktan kurtulunmuştur. (Weber M. , 1964 ; 193)

Dünyevi asketizm sayesinde,ilk hristiyanlığın 'dünyevi ihtiraslardan ve tamahkarlıklarından vazgeçerek çalışmadığın ve hayatını çalışmakla devam ettirmediğin sürece,ret edilenlerden olmaktan kurtulamazsın', anlamındaki temelinden;kalvinizmle,'münzevi hayatı kendi içinde yaşayarak lüks sayılan bütün masraflardan kaçarak ve dünyevi zevklere dalmaktan korunarak mesleki etkinliğinde başarılı olduğun nispette Tanrının şanını insanlara sergileyebilirsin, veya,dünyevi işinde kazançlı çıkman halinde Tanrının mutemetliği işlevini sürdürebilirsin',içeriğindeki iş ahlakına geçiş gerçekleşmiştir. (Weber M. , 1964 ; 195-197) Artık,mesleki etkinliğiyle Tanrının gizli kalmış hazineleri sergileme ve onun yüce olan şanını yeryüzündeki bütün insanlara tanıtlama emelindeki kalvinistler;başarılarıyla veya kazançlarıyla, Tanrı katında seçilmiş kullarından oldukları bilincine varmışlardır.

Ancak,lutherizmde kişi,Tanrı tarafından lütuf ile ihsanına nail olması için belli bir mesleğe atandıktan sonra,ömür boyu o faaliyet şekline bağlı kalmalı,önüne çok daha iyi fırsatlar çıksa dahi,atandığı bu ilk görevinde sebat göstermelidir. Bir üst mesleğe dahi olsa geçmemeli, asla yükselme azmini hissetmemeli,sadece bu ilk konumunu korumalıdır.

Oysa,kalvinizmde,Tanrı,hayatı boyunca insanın karşısına birden çok fazla meslek fırsatını çıkartmakta,kişiye mesleğinde başarılı olmasını seçilmişliğinin birer işareti olarak görmekte,daha üst mesleki konumlara ya da yetki erklerine yükselmesini kendi şanını arttırmakla bir tutmaktadır. (Green R.W. , 1959 ; 92-93) Böylece mesleki başarı ve yükselme,bol kazançla ulaşma ve daha çok yatırım sermayesini kullanma;Tanrıyı her an anmanın ve her anında Tanrıya

yönelmenin bir karşılı olarak görülmektedir.

J.Calvin'in bu meslek yorumu,Tanrının insana daha yüksek bir meslek veya daha verimli bir uğraşı olanağını yaratmasına rağmen;artık verimsiz sayılan daha alt seviyedeki eski mesleğinde kalmasında veya değiştirmemesinde ısrar edilmesine yol açmıştır. Tanrının nimetlerini açığa çıkartmada aciz kalmak, seçilmişliğin gerektirdiği kulluk borcunu yerine getirmemek tarzında yorumlanmıştır. (Green R.W. , 1959 ; 95) Orta çağın bu dünyadan vazgeçmenin zorunlu kıldığı fakirlik ve dilencilik kültürü,aylaklık ve tembellik olarak yerilmiştir.

“Rasyonel ve sistematik bir tarzdaki kazanç takibi davranışını, geçici olarak da olsa,çağdaş kapitalizmin ruhunu ifade etmek için kullanırsak;bu,bir taraftan kapitalist teşebbüste en doğru anlamını bulurken,diğer taraftan da, kapitalizmin ruhunu ortaya çıkaran en uygun güdüyü kapsadığı için,tarihsel gerçek itibarıyla zihinsel tavrımızı haklı kılar.

Bu bakımdan asketik protestanlığın yeni bir şey katması gerekmedi. Fakat,protestan asketizm bu fikri çok güçlü bir şekilde derinleştirerek,kesin şekilde tek başına tesirliliğini sağlayan gücü de yarattı. İşin,bir meslek olarak kavramsallaştırılması yoluyla psikolojik bir yaptırma kavuşması;son tahlilde,lütfu kesin olarak erişilmesinde, mesleğin, en mükemmel ve yegane bir araç olarak kabul edilmesine neden oldu.

Her türlü koşul dahilinde,dünyevi görevlerin yerine getirilmesinin,Tanrıyı hoşnut kılan tek yaşama biçimi olduğu tekrar ve tekrar kuvvetle vurgulanmaktadır. Tanrının yegane isteğinin sadece mesleki faaliyet olmasından dolayı,her meşru iş,Tanrı nazarında kesinlikle aynı değere sahiptir. Ahlaki bakımdan dünyevi etkinliğin bu suretle haklı kılınması,reformasyonun,en

önemli sonuçlarından birisiydi.” (Weber M. , 1984 ; 64-65, 178, 163, 118)

Her kalvinistin, işini en yüce bir ibadet ve iş yerini de yegane ibadethane olarak düşünmesiyle gerçekleşen Tanrının yeryüzünde şanının arttırılmasındaki kişinin aracılık etme görevi;pek tabi olarak,belli bir zümreye özgü olan manastır hayatının tam olarak terk edilmesine sebep olmuştur. Ancak,Tanrıyla kendisini daima yapayalnız hissederek, doğrudan Tanrıya yönelmeyi esas edinerek kilisenin bütün taltif ve ibarelerini ret den her bir kalvinist tarafından;her gün yürütülen mesleki faaliyet ve sürekli kazanç arzusu,Tanrıya yönelmede,lütfuna nail olmada tek kutsal bir araç olarak kabul edilmiştir. (Weber M. , 1984 ; 120-121) Bu inançla, tutumluluk içinde,aynı nefse eza tavrıyla yürütülen ekonomik etkinlik;manastır sisteminin metot anlayışını irrasyonellikten rasyonelliğe kaydırarak,bu farklı sahada,en az onun kadar katı kurallar içinde benimsenmesini zorunlu kılmıştır.

“Şayet Tanrı,kendi ruhunuza veya bir diğer kimseye zarar vermeksizin,bir başka usulle yasal olarak daha fazla kazanç sağlamanızı mümkün kılan bir yolu gösterdiği halde,siz,Tanrının bu teklifini geri çeviriyorsanız;mesleğin amaçlarından birine apaçık bir şekilde karşı gelmek suretiyle,Tanrının vekili olmayı,Tanrının sunduğu nimetlerini kabul ederek onun isteğine uymayı da,ret ediyorsunuz demektir. Zira,bedensel zevkler ve günahkarlık için değil,sadece Tanrı için zengin olmak gayesiyle çalışmak zorundasınız.

Azizin hayatı,doğrudan ve tamamıyla doğaüstü bir maksada, kurtuluşa yönelik olmasına rağmen;bu sebep dolayısıyla,kesinlikle bu dünyada rasyonelleşmişti ve Tanrının şanını yeryüzünde arttırma, gayesine hizmet etme fikri tamamen kendisine hakim

olmuştu. Dinsel anlamda rasyonel bir hayat süren insanın,en seçkin haliyle,sadece ve sadece keşişin olması ve böyle de devam etmesi gerçeği,çok önemli bir konudur. Zira,asketikizm,bireyi daha güçlü olarak kavramakla, en kutsal görevin dünyevi ahlağın üstünlüğünü tam anlamıyla sağlamak olduğuna ikna etmesiyle,kişinin günlük hayatın dışına sürüklenmesine açıkça katkıda bulunur.

Öbür dünyanın hatırı için,bu dünyadaki tavrın rasyonelleştirilmesi , asketik protestanlığın meslek kavramının bir sonucudur. Mesleklerinde gayretli olmayanlar,gerektiğinde Tanrıya ayıracak zamanı da olmayan kimselerdir. Varlıklı olan da,çalışmadan yememelidir. Kişi,Tanrının bir kez yerleştirdiği yerinde ve mesleğinde kalarak,dünyevi etkinliği,hayatında sebat ettiği bu durumun kabul ettirdiği sınırlar dahilinde olmalıdır. Bu nedenle,Luther için meslek kavramı, geleneksel bir sınırlamada kalmıştır. Oysa,pratikte Tanrı, kendisine yardım eden kimseye,yardım eder.

Böylece kalviniste göre,kişi kendi kurtuluşunu kendisi hazırlar veya daha doğru bir deyimle kurtuluşunun bilincini kendisi yaratır. Fakat bu yaratma, seçilmiş veya lanetlenmiş olarak yalvarışa hiç kulak asmayan bir Tanrı inancıyla,sistematik bir kendi kendine hakim olma seçeneği ile ayakta kalır. Hayatın kutsallaştırılan süreci,bundan dolayı neredeyse ticari bir işletme hüviyetine bürünmüştür. Tanrının bir kimseyi işindeki başarısından dolayı seçerek kutsamasıyla,iş,tek başına asketik bir araç haline gelmiştir. Diğer taraftan, pişmanlığa sebep olan bir yöntemin yaratılmasıyla,ilahi lütfu nail olmayı bile, kalvinist,gerçekte bireyin rasyonel etkinliğinin bir konusu haline getirmiştir.” (Weber M. , 1984 ; 154, 158-159, 85, 115, 124)

Sadece kendisi için dua ederek,yalnızca kendi kurtuluşuyla ilgilenerek mesleki faaliyeti bir Tanrı yolu şeklinde yorumlayan kalvinistlerin sonsuz ölümlüler olarak gördüğü bütün insanlara çağrısı;kişi yalnızca kendi mesleğinde yükselerek bu dünyada Tanrı lütfuna erişebilir,ancak münzevi hayatı içinde yaşadığı takdirde seçilmişliğinin emarelerini taşıyabilir,anlamını ifade etmekteydi.

O halde,bir kişi,eğer Tanrıya yaklaşmak istiyorsa,onun lütfu ve ihsanına nail olmak istiyorsa;dünyevi faaliyetin içinde çilekeşliği ve münzevi hayatı yaşaması gerekir. (O'brien G. , 1970 ; 19-21) Mesleki etkinliğin yegane ibadet haline gelmesiyle birlikte, dünyevi uğraşısı içinde çilekeşliği ve münzevi hayatı yaşayan bir kimsenin;bu dünyada düzenli-disiplinli-dakik olarak çok çalışarak ve mesleğinde daha yüksek konumlara yükselerek,daha çok para ve servet kazanması,kazandıklarını biriktirerek yatırım sermayesine dönüştürmesi,yeni servet ile kazançlar peşinde koşması,dindarlığının bir gereğidir.

“Sen,kaderi önceden çizilmiş bir vaziyette yaratıldın. Kurumsal ibadetlere göstereceğin bağlılıkla ezelden çizilmiş kaderini asla değiştiremezsin. Bunu idrak ederek, bari hiç olmazsa bu gelip geçici ve aldatici dünyada kendini içinde Tanrıya ada, mesleki başarılarınla Tanrının yaratıcı kudretini tüm insanlara sergile! Ancak içinde münzevi hayatı ve çilekeşliği yaşadığın müddetçe,ömrünün her anını içinde Tanrıya adaman koşuluyla,seçilmişliğinin işaretlerine bu dünyada sahip olabilirsin. Seçilmişliğinin tek kanıtı,bir takva yolu haline getirdiğin mesleki etkinliğinde ulaşacağın başarılarındır. Kurtarılmışlığının yegane işareti ise,hesaba dayalı içinde arttırdığın ve işlettiğin parasal kazançlarındır.”(O'brien G. , 1970 ; 24)

Böylece,başarı,daha yüksek kazanç,daha üst mesleki konumlar; takva yolunda yürüten kalvinistin sade ve münzevi hayat tarzını asla değiştirmeksizin, disiplinli ve dakik kıldığı iş anlayışını bozmaksızın; kendi ruhunun arınmışlığının ve kurtuluşa erenlerden olmanın verdiği huzur içinde kalmasını sağlamıştır.

Böylece,insan ne yaparsa yapsın Tanrının kendisi hakkında taa ezelden çizdiği yazgısının dışına çıkamayacağına kesinlikle inanan kalvinistler; seçilmişliğinin işaretlerinin özünü oluşturan çilekeşliği ve münzevi hayatı kendi içinde yaşamak suretiyle,boş ve aylak oturarak başına geleceklere sabırla tevekkül etmez. (O'brien G. , 1970 ; 25-26) Yazgısına teslim olma tembelliği ve uyuşukluğu yerine,lanetlenmişlerden olma kaderine tam anlamıyla karşı çıkar. Tembelliği, aylaklığı, ömrü heba etmeyi, başarısızlıkları ve iflasları;kendi kötü ahlakının bir sonucu halinde görerek yargılar. Ömürden boşa giden her an,Tanrının yaratıcı kudretini insanlara sergilemek için kullanılacak olan fırsattan yoksun kalmak demektir.

Kilise içinde münzevi odalarında çile çekerek dahi olsa ve düzenli ayinlere katılmak şeklinde bile gerçekleşse;mesleki başarı yolunda kullanılacak ve değerli kılınacak zamanın,iş dışı sahalarda heba edilmesine,kalvinistin asla tahammülü yoktur. Böylece orta çağdan devralınan kutsal anma günleri ve uzun tapınma usulleri,bir anda yok olmuştur. (George G.H. , 1961 ; 54-56) Lanetlenmişlik yazgısına sürekli ve verimli çalışmasıyla karşı çıkan kalvinistler;işinde çile çekerek dünyevi faaliyetlere yönelmişler,mesleklerindeki her başarıyı ve her yükselişi Tanrı lütfuna erişme şeklinde algılamışlardır.

Mesleki başarı,dünyevi servet,daha fazla iş sermayesi; seçilmişliğinin ve kurtuluşa erişmişliğinin kanıtı haline

gelmiştir. Mesleki başarı ve kazancıyla, Tanrının mutemedi ve aracısı konumuna erişen kalvinist;servet ve bolluk içinde kalsa dahi,mütevazı ve çilekeş yaşama tarzında ısrar ettiği sürece, ancak bu sayede,kendi ruhunu arındırabilir, günahkar doğasının tesirlerin kendisini kurtarabilirdi.

Kalvinizmin bu meslek anlayışının,zamanı ve krediyi para olarak değerlendiren, bunlardan hiçbirini boşa harcamayan;gezintiye çıkmayı, dansa ve eğlenceye zaman ayırmayı,o süre içinde kazanılacak paradan yoksun kalma ve itibar kaybetme anlamında gören kalvinistler;devrinin ideal bir insan tipini karakterize eden burjuva ahlakını kendi şahsi tutumlarında toplamaktaydılar. (George G.H. , 1961 ; 57) Çilekeşliğin ve münzevi hayat üslubunun iş içerisindeki bu yorumuyla,ekonomik faaliyetler canlanmıştır.

Zira,daha önceleri gününün belli bir zamanını disiplinli ve devamlı bir şekilde ibadetine ayıran,bu süreyi metodik olarak arttıran insanlar; Tanrı lütfuna ancak mesleki faaliyetindeki başarısı ile yükselmeleriyle erişileceği, çilekeşlik anlamındaki münzevi hayat üslubunu kendi işinde yaşadığı takdirde seçilmişliğinin gerektirdiği emarelere sahip olunabileceği özündeki kalvinist öğretilere sadık kalarak dünyevi uğraşlara yönelmişlerdir. (Hillerbrand J. , 1974 ; 87-88)

Hayatını düzenli bir şekilde disiplin altına alarak sıkı çalışmasıyla,tıpkı manastırdaki düzenli ve disiplinli ibadette olduğu gibi,Tanrının lütf ile ihsanına nail olacaklarına inanmışlardır. Nefse hakimiyetiyle düzenli olarak arttırılan inzivaya çekilmenin yerini,yine aynı nefse hakimiyet azmiyle dünyevi zevklere karşı koyarak mesleki fiillere yönelme zorunluluğu kendisini göstermiştir. (Hillerbrand J. , 1974 ; 91)

Mesleki faaliyetlerinde rasyonel ve metodik davranarak Tanrı nimetlerini

ifşada olumlu sonuçlar alan bir kalvinist;seçilmiş olmanın gerektirdiği feragati gösteremiyorsa; yani,bolluk ve servet içinde de olsa kanaatkarlık anlamında mütevazı bir şekilde yaşamayı alışkanlık haline getirmemiş,servetinin geri kalan büyük bir kısmını yatırım sermayesine dönüştürmemiş,ömrünü ve bütün varlığını Tanrı şanını insanlara sergilemek azmiyle dünyevi uğraşısında kullanmamışsa; ibadet anlamında yorumlanan dünyevi etkinliğinde gevşemenin ve kendini yeterli bulmanın bir işareti olarak,lüks tüketime yönelerek ahlaki bir zaaf içine düşeceğinden,asla seçilmişlerden biri olmayacaktır. (Hillerbrand J. , 1974 ; 93-94)

Kalvinist,tembellik ve savurganlığın bir sonucu olarak gördüğü lanetlenmişliği, asla kendisine yakıştıramamaktadır.

Kalvinist,çalışkanlığı ve dakikliğiyle, dürüstlüğü ve tutumluluğuyla, çilekeşliği içinde yaşayıp bağlı kaldığı sade yaşama tarzıyla;erişeceğinden emin olduğu hedefleri ve başarıları sayesinde, yazgısındaki seçilmişliğine kesin şekilde bir güven beslemektedir. Kaderciliği,asla teslimiyetçi vazgeçmişliğe veya pasif kabullenmişliğe yönlendirmemektedir. Bu nedenle kalvinist,yazgısında seçilmişlerden ve kurtarılmışlardan olduğuna,kesin şekilde iman etmektedir. Böylece,hiçbir kalvinist,Tanrı katında daha kendisi yaratılmadan önce çizilen yazgısında seçilmişlerden ve kurtarılmışlardan biri olup olmadığı kaygısını asla taşımaksızın;başına gelen her kötülüğü veya belayı,tövbe etmediği günahlarının bir sonucu olarak görek içten ve gizli bir şekilde,fakat kendisi doğrudan Tanrıya yönelerek dua etmeyi gerçek dindarca davranış olarak benimsemektedir. (Sombart W. , 1967 ; 45-46)

İş sırasındaki bu gizli ve içten yönelişleriyle,çilekeş ve sade hayat tarzında ısrar etmesiyle kalvinist;sadece

aclını kullanarak,planlı ve metodik davranarak, tüketiminde kanaatkarlıktan ve mütevazı hayat üslubundan asla vazgeçmeyerek, kendi kendisine hakim olmasını da öğrenmektedir. Davranışları üzerinde kurduğu bu içsel denetimiyle de,Tanrının nimetlerini insanlara tanıtarak,onun şanını yaymada kendisini bir aracı gibi hissetmekte,bir an dahi duraksamamaktadır. (Sombart W. , 1967 ; 47)

KALVİNİST FAİZ YORUMU

Kalvinist asketikizmle toplumun kültürel temelindeki rasyonelleşme eğilimiyle burjuva faaliyet tipinin meşrulaşmasının sonucunda, ekonomik rasyonalizmin yerleşmeye başlamasında;üretim kapasitesinin hızla genişlemesinin gerektirdiği kredi talebindeki artışlarla gerçekleşen kalvinistlerin rasyonel faiz yorumunun çok önemli katkıları olmuştur. Böylece,sadece toplumsal statünün gerektirdiği gelenekselleşen alışkanlıkları karşılamak için,genel olarak lükse yönelik tüketim giderlerine sarf edilen parasal borçlanmalar;kapitalist endüstrinin kurulmasıyla birlikte deniz aşırı ülkelere yapılan ticaretin yoğunlaşmasının ve bankacılık işlemlerinin de gelişmesinin sonucunda, para kullanım alanlarının genişleyerek değişmesi eğilimi içinde üretim sahasına kaymıştır. (Sombart W. , 1967 ; 49)

Burjuva faaliyet tipinin temelini,sermayenin serbestçe dolaşımı oluşturduğundan, ayrıca dünyevi faaliyetlerin Tanrı lütfuna ulaştırılan yegane yol olarak yorumlandığından; paranın kullanılmasından iş sahalarına aktararak işletilmesine gelinceye kadar geçen süre içinde, sermayenin bütün sınırlamalardan kurtarılması gerektiği sorunu ortaya çıkmıştır.

Her ne kadar Luther,Roma Papalığının parasal birikimlerini tefecilerin kullanmalarına izin vererek sürekli bir faiz geliri (annuity) elde

etmelerine şiddetle karşı çıkararak,orta çağın skolastiklerinden daha müsamahasız bir şekilde faiz yasağını savunmuşsa da;kutsal kitapta sözü edilen faiz yasağının,yalnızca,geçimini sağlamak için borç alan fakirden alınan faizi kapsadığı şeklinde bir görüş,on altıncı asır ilahiyatçılarında benimsenir olmuştur. (George G.H. , 1961 ; 65) Faiz yasağını fakire verilen borçla sınırlayan bu görüşün sahipleri,aldığı borçla daha yüksek kazanç olanaklarına ve iş fırsatlarına kavuşan borçlunun,aldığı borçla sağladığı kazancından alacaklısına pay vermesinin,adaletin bir gereği olduğuna inanmışlardır.

Protestanlara gelinceye kadar,'para,parayı doğurmaz' anlamındaki orta çağ katolikliğinin temel öğretisiyle,bütün borçlanmalardan alınan vade farkı karşılığı şeklindeki faizin,tefecilik olarak görülmesine rağmen;J.Calvin'le birlikte,borç aldığı parayla kazanç elde ederek zenginleşen kimselerin paranın kullanım bedeli karşılığı olarak ödemiş oldukları faizin tefecilik olmadığı şeklinde bir kanaat uyanmıştır. (George G.H. , 1961 ; 66-67) Bu nedenle,bütün faiz karşılığı borçlanmaların tefecilikle itham edilerek kınanması gerektiğini belirten J.Calvin;her ne kadar tefeciliği şiddetle yermiş,fakirlerin günlük işlerini temin etmek maksadıyla aldıkları borçlardan dolayı verdikleri faizi tefecilikle yorumlayarak men etmişse de,genel olarak faizin tamamına karşı çıkmamıştır.

Ancak,J.Calvin,şayet bir kimse,borç olarak aldığı parayı ekonomik veya ticari işler için kullanmayıp,zorunluluk nedeniyle ihtiyaçtan dolayı borçlanmak zorunda kalmışsa;bu tür borçlardan dolayı alınan bütün faizleri tefecilik sayıp,en katı tavrıyla kınamıştır. Bu konuda,Eski Ahit'de Tanrının yasakladığı,insanların kendi aralarındaki faiz alıp vermedeki vicdani

sınırı,yani,adaleti bozmayacak dozajdaki ve kardeşliği rencide etmeyecek ya da kardeşler arası hayırseverliği baltalamayacak tarzdaki faiz işlemini,kendisine ölçü olarak kabul etmiştir. (George G.H. , 1961 ; 69) J. Calvin'e göre,Tanrı,sadece fakirin ödeyemeyeceği bir borç yükü altına sokularak köleleştirilmesine veya iyeliklerinin gasp edilmesine karşı çıkmış;bütün çeşitleriyle faizi yasaklamamıştır.

“J. Calvin'in çağdaş yorumu,borçlunun kendisine kredi vererek sağlamış olduğu sermayeden dolayı elde ettiği kazançtan bir kısmını,kredi aldığı kimseye vermesini gerektirmesine rağmen;aşırı faiz,eğer az para karşılığında borçludan çok yüksek bir bedel alarak kredi verenin zenginleşmesine ve borçlunun da emeğinin semeresini görememesine sebebiyet verdiği anda hatalıdır,anlamını taşımaktadır.

Calvin,bankerlerin uğraşısı için aşırı bir toleransı telkin etmiştir. Faiz kanunlaştırılarak meşru kılınmış,resmi seviyesini aşmaması ve de ifrata kaçırılmaması şart koşulmuştur. Hatta,maksimum faiz oranı sabitken bile,fakirlere verilen borçtan dolayı faiz alınmaması,mecbur edilmiştir. Aşırı rehincilik sonucu mahkeme yoluyla alacağın cebren tahsili men edilerek,borçlunun,borç verenden mümkün olduğu kadar fazla istifade ederek hasadını toplama zorunluluğu getirilmiştir.

Yasal olarak da olsa zorla almayı devam ettirdiği takdirde,frısat düşüğe bunun affedilecek bir tavır içerisinde tekdire layık olan ve takbihi gerektiren bir tutummuşçasına uyarılması gerektiğine inanılmıştır. Hiçbir kimsenin kendisi için komşusuna haksızlık ederek veya zulmederek ekonomik kazanç temin etmesi mazur görülmemiştir. Bu çeşit bir kargaşa içerisinde bir taraftan faize mani

olmakla birlikte diğer taraftan faizle borç veren sofu dindarlara sıcak tesellilerde bulunularak faiz himaye edilmiş,göz yumulmuştur.” (Tawney R.H. , 1980 ; 115)

Böylece,Tanrının,ödünç verilen parayı aşan,önceden belirlenmiş her belirli farkı tefecilik olarak dikkate almadığını savunan kalvinistler; kullanılış sahasıyla birlikte muhatabının toplumsal konumunun Tanrı takdirinde çok önemli bir rol oynadığına inanmışlardır.

Açık denizlerde ticaret yapmak için gözü pek tüccarlara verilen borcun,o zamanın endüstrisi sayılan manüfaktür sahiplerine sermaye oluşumu için açılan kredinin;borç alana gelecekte büyük kazançlar sağladığı ve servet şansını taşıdığı kadar;belki bundan daha fazla kaybedilme veya geri alamama riskini de kapsadığından dolayı faiz alınmasının günah

olmadığını,açıkça savunabilmişlerdir. (Tawney R.H. , 1980 ; 116) Yeter ki,hem borç alan ve hem de borç veren,önceden faiz oranını belirlerken dahi,üretim veya ticaret vasıtasıyla Tanrı lütfunu sergileme maksadından,Tanrının şanını tanıtmaya niyetinden,bir an olsun bile ayrılmasınlar.

J.Calvin'in meslek motifi içinde yorumladığı,kullanılış sahasına,muhatabının toplumsal konum ve niyetine bakılmaksızın her faizin tefecilik sayılmayacağı,kınanmaması gerektiği şeklindeki yorumu; özellikle ticaret sahasındaki ekonomik etkinliklere çok büyük ölçüde finans kaynağı sağlamış,böylelikle tasarruf sahipleri ile girişimci burjuvazi arasındaki uçurum kapatılmıştır. (Tawney R.H. , 1980 ; 116) Böylece,rasyonel ve sistematik ekonomik faaliyetler ile bireyci toplumsal ilişkiler bir taraftan dini bir yorum içerisinde toplum tarafından benimsenerek ahlaki bir desteğe sahip olurken;diğer taraftan,bu dinsel güdü ekonomik serveti ve mali gücü de beraberinde getirmiştir.

“Tefecilikle faizi birbirinden ayırarak faizi meşru kılmayı, kanunileştirmeyi; devlet tarafından tayin edilen,sabitleştirilen maksimum oranını aşmamasını sağlayan bir çözüm yolu;tamamıyla tüccar sınıfların taleplerine uygundu ve bunun da üzerinde J.Calvin’in büyük ismi vasıtasıyla itibar gören bir kalkan durumunu aldı. O günün iş adamları, risalelerdeki sosyal reformculardan daha az hüner sahibi olduklarından; müsamaha edilen serbest pazarda,devlet kontrolünün onaylanması ve yoğunluğu için arzulan talepleri vasıtasıyla, sermaye çok ağır bir öneme sahip olmuştur.

Pek çok din adamı J.Calvin’in başlattığı gelenek üzerinde çalışmış, Bullinger tarafından geliştirilmiş,onları zihinde kurulan tasarılarla cevap verilmiştir. Toprakla sermaye birbirleriyle değiştirilebilir yatırımlar haline geldiğinden beri,faiz de ahlaki olarak bir kiramiymişçasına haklılık kazanmış, meşrulaşmış;fakat can alıcı özelliği, kısır paraya kaynak oluşturan yazılı hukuğu kınaması değil,fakat ekonomideki hristiyan hayırsızlığının tıpkı diğerleri gibi işlek görerek dikkatleri çekmiş olmasıdır.” (Wilson T. , 1962 ; 156, 169-170)

Yalnız,1630’lu yıllara gelindiğinde,J.Calvin’in meslek motifıyla başlayan rasyonel ve metodik çalışma,bir taraftan ekonomik faaliyetlere canlılık getirerek dünyanın çehresini değiştirirken;diğer yandan ,yavaş yavaş da olsa dünyevi faaliyetlerdeki dinsel öğretiyi veya uhrevi hayattaki Tanrıyı hoşnut kılma emelini zayıflatmış olduğundan; kalvinistler, değiştirdikleri dünyaya uygun dinsel bir yorumu getirmek gerektiğinden artık söz etmeye başlayacaklardır. (Tawney R.H. , 1980 ; 172)

Zira, biçimlendirmek istedikleri dünya veya kültürel davranış normları, artan

servetle dinsel kalıbını kırmış,ayrıca dinin çizmiş olduğu bütün sınırları da aşmıştır. Ekonomik faaliyetlerdeki toplumsal ilişkilere dini bir yorumun getirilmemesi halinde,dinsel öğretilerin gelişen dünyanın ve değişen toplumun gerisinde kalması durumunda;insanların dini bir kenara iteceklerini savunan kalvinistler;beşeri ve ilahi hukuk tarafından faize tam anlamıyla izin verilmesini; ancak yine de,bu vicdani sınırın pek fazla istismar edilmemesi gerektiğini beyan etmişlerdir. (Green R.W. , 1959 ; 28)

KALVİNİST ASKETİKİZMDE BİREYÇİLİK

Martin Luther’in (1483-1546),genel olarak kilise hukuğuna karşı çıkarak Yeni Ahdin insan faaliyetleri için yeterli bir rehber olduğu ve ruhban heyetinin de ahlaki kurallar koyarak bireyin hayatını düzenlemesindeki gerek kalmadığı anlamındaki protestosundaki kadercilik öğretisinin ve bunların içeriğini oluşturan Tanrı inancının gelişmiş bir öğretisi olan kalvinizm,bireycilik özelliğiyle de, lutherizmden ayrılmaktadır. (Green R.W. , 1959 ; 28) Ferdin kurtuluş imanıyla, saadetiyle ve günahlarının affıyla nihai olarak ilgilenilmiş olan Lutherizmle,bütün bunlar doğal bir sonuç şeklinde yorumlanmış olmasına rağmen;kalvinizmde Tanrıya yönelen bireyin bütün kişisel özellikleri dikkate alınarak insanın saf haliyle iç dünyasına inilmiştir.

Jean Calvin,sadece ve doğrudan doğruya öğretilere dayanan ve bağımlı kılınan Tanrı inancını,dogmaların zihni insiyatif ile hükümlerini ret etmiş; kitabın vahiy kudretini devam ettirme anlamını taşıyan bu akidelerin tamamını hristiyanlıktan ihraç ederek,yeni hayatın mutlaka inançtan doğması gerektiğinde ısrar ederek,Tanrıya yönelmeyi yaşanan hayata aktarılmıştır. (Green R.W. , 1959 ; 32-33) Çünkü,din anlayışının odak

noktasını, insanların kutsal bir yaratık olduğu teması oluşturmamış, Tanrının şanı esas alınmış olduğundan; Tanrı şanının kişisel etkinlikleriyle yüceltilmesi, birey olarak insanın dindeki gerçek durumunu göstermektedir. Böylece kalvinizm, bir taraftan imanla kişinin iç dünyasına inmekle birlikte, diğer taraftan da, faaliyetleriyle Tanrı şanını yüceltmedeki etkinliğini esas alarak kişinin dünyevi çabalarına büyük bir önem vermektedir.

Kişinin bir başkasına hayır yaparak veya sadece kendi hayatındaki mutluluklarından dolayı hoşnut kalmayacağını, pasif bir şekilde sabredip kendisini toplumdaki soyutlayarak yaşamasının doğru olmadığını ifade etmesiyle kalvinizm; insan hayatının bütünüyle anlamının Tanrı şanını yüceltecek verimli ve kalıcı işlere katılmayı kapsadığını, kişinin ruhani olarak yükselmesinin de ancak ilahi takdire nasip kılınan işlerde başarılı olmasına bağlı olduğunu telkin etmektedir. (Sombart W. , 1967 ; 119)

İşinde karşılaştığı sıkıntıları ve zorlukları, manastır hücrelerinde çekilen çileler şeklinde algılayan, mesleki etkinliğinde sürekli olarak dürüst kalarak Tanrının iradesini gerçek dünyada uygulamış olmakla Tanrı rızasına eriştiğinin bilincine varan kalvinist; böylece hayatının her anında Tanrıya yönelmiş olmanın mutluluğuna da varmaktadır. (Sombart W. , 1967 ; 121-122) Mesleki etkinliğin yegane Tanrı yolu haline gelmesiyle, çalışmalarıyla dünyanın fiilen ibadete tahsis edilmesi görevini üstlenmekle birey; böylece dünyevi yaşamı içinde kendi benliğini kaybetmemekte, seçilme anlamındaki kurtuluşa erişmek için dünyevi çabalarıyla kendisine bir yol bulmaktadır.

Lutherizmde, inanç ve lütfun durumunun korunması gerektiği, bundan dolayı da çalışma ve hünerin ilk mesleki faaliyet içinde kalması öğütlenmesine

rağmen; kalvinizmde lütfun durumunun korunması en büyük günahkarlık olarak tefsir edilmiştir. (George G.H. , 1961 ; 133) Bireyin, mesleki etkinliği sonucunda kavuştuğu lütfu kaybedeceğine hiç inmayan, böylece seçilmişliğin emarelerini kaybedebileceği korkusuna hiç kapılmayan kalvinistler; Tanrı lütfunu sınırlama anlamını taşıyan, oluşum halindeki ilk mesleki faaliyetinde kişinin karar vermesini, sebat etmesini gereksiz görmüşlerdir.

Kendisinin seçilmiş olduğundan emin olarak mesleğinde sürekli ilerlemekle, bu dünyada Tanrı lütfuna kavuşacağına azmederek; Tanrının takdirine göre toplumun ve dünyanın şekillenmesinde çaba göstermesinde, kendisini daima hür hissetmiştir. (George G.H. , 1961 ; 135-136) Tanrının lütfunu kaybetmek korkusuyla Ona bağlanmaya muhtaç olmamış; Tanrı şanını yeryüzüne kendisinin taşıdığını daima idrak ederek, mesleki faaliyetinde yükselmeyi esas edinmiştir. Bu nedenle, kalvinist görevinin Tanrının gizli kalmış hazinelerini yeryüzünde sergilemek olduğuna inanmıştır.

Böylece, reform sayesinde bireyin mesleki faaliyeti içinde Tanrıya yönelmesiyle başlayan fertçilik eğilimi; kişiyi hiç sonu gelmeyen dünyevi çaba içerisine sürüklemekle birlikte, işinde kendisine önceden hedefler belirleyerek bunlara ulaşmada zamanını ve iş gücünü rasyonel ve sistematik olarak kullanma yeteneğine de kavuşturmuştur. (George G.H. , 1961 ; 138) Bunlarla birlikte, kalvinist asketizminden yükselen bireycilik anlayışı, his ve heyecandan uzak kalarak ve sadece Tanrıya güvenerek bütün insani ilişkileri geri plana iten, sadece, kendisinin önceden belirlediği işindeki hedef ile maksatlarla ilgilenen bir kişilik tipi yaratmıştır.

Kaderinde iyimser ve rasyonel özelliğe sahip bulunan kalvinist

bireycilik, günahkarlığın başının ezilip dünyanın lanetlenilerek kınanmasını da gerektirmekle birlikte,temelde kesin olarak seçilmişlik arzusunu taşımaktadır. Bu maksatla da, Tanrının yeryüzündeki hükümranlılığının kurulmasında seçilmişlerin faaliyetlerini esas almaktadır. (O'brien G. , 1970 ; 72)

Bireyin onurunu,sadece Tanrı lütfunun bir ifadesi olarak seçilmişliğin emarelerini taşımaya bağlı olduğu,bu alametleri de ancak içinde münzevi hayatı ve çilekeşliği yaşarken faaliyetlerinde yükselme hırs ile ihtirasını hissetmekle muktedir olacağına inanan kalvinistlerin her biri,zihninde 'hangi en ileri faaliyette bulunurum da seçilmişlerden olurum' (O'brien G. , 1970 ; 73-74) sorusuna bir yanıt aramış, yalnızca kendi kurtuluşuyla ilgilenmiştir. Artık o,yalnızca kendi başarısını düşünen,hiçbir kimseden medet ummayan bir kimse haline gelmiştir. Dilencilik, fakirlik ve hırsızlık;kişinin kendi suçudur.

S O N U Ç

Tanrı katında seçilmişliğin ölçütü,dünyevi faaliyetleri vasıtasıyla Tanrı nimetlerini elde etme gücünü,yani mesleki eylemlerinin niteliği ve başarısı;her kalvinist sadece kendisini düşünerek,bu Tanrı katındaki seçilmişlik payesini, Tanrısının kendi önüne çıkarmış olduğu mesleki fırsatları bir başkasının kapmasına meydan vermeksizin sahip çıkarak emarelerini elde etmek için;rasyonel hareket etmeli,planlı ve ölçülü olmalıdır.

Bütün bunlardan başka,hayat tarzında kanaatkarlık ve alçak gönüllülük esas alındığı için,birey daima kendisine hakim

KAYNAKLAR

- George C.H. The Protestant Mind of The English Reformation 1570-1640
Princeton University Press New Jersey 1961
- Green R.W. Protestantism and Capitalism :
The Weber Thesis and It's Critics
D.C. Heath and Company Boston 1959
- Hillerbrand J. The Protestant Reformation
Walker and Company New York 1974

olmalı, davranışları üzerinde de içsel bir denetimi kurabilmelidir. Böylece, kalvinist mesleğini seçmekle,daha yüksek işlere yönelmekle;Tanrı katındaki seçilmişlik yazgısının farkına varmaktadır. Bu inançla,Tanrının ezelden çizmiş olduğu yazgısıyla aklıyla vukuf olmak isteyen her kalvinist,insanlığın ve dünyanın gidişatını Tanrının takdirine göre biçimlendirmek için cansiperane bir çaba sarf etmeyi;bu maksatla mesleğini başarıyla icra etmeyi,daha yüksek mesleklere talip olmayı dinsel bir zorunluluk olarak yorumlamakta ve yazgısında seçilmiş olmanın iç huzurunu hissetmektedir.

Dünyevi faaliyetlerin kalvinizmdeki bu dinsel yorumu ve mesleki başarıların ve daha üst konumlara geçişin bu ilahi fonksiyonuyla;her şahıs,kendi seçilmişliğini kuvvetle isteyerek, eylemlerinde kendisinden başka hiç kimseyi düşünmeyerek,kalvinizmde bireycilik yükselmiştir. Kalvinizmle,kilisenin insan davranışlarını ve tutumlarını düzenleme otoritesinin yıkılarak,bireyin tüm faaliyetlerinde tam anlamıyla hür olmasının ve aklını egemen kılmasının sonucunda; zihninde kendi seçilmişliğinden başka hiçbir şeyi düşünmeyen kalvinist, kendi içsel denetimini kurmayı da başarmıştır. Seçilmişliğinin işaretlerini taşıdığı sürece,bu dünyada Tanrının lütfuna eriştiği ölçüde ruhunun da arındığına inanmış;işinde münzevi hayatı yaşadığı sürece,Tanrının kendisini kurtaracağından emin olmuştur .

- Kitch M.J. Capitalism and The Reformation
Longmans London 1967
- Knight F. H. The Economic Order and Religion
Kegan Paul 1947
- Niebuhr R. The Social Sources of Denominationalism
New American Library New York 1957
- O'brain G. An Essay on the Economic Effects of the Reformation
Augustus M. Kelley Publishers New York 1970
- Rustow A. Zamanımızın Vazife ve İş adaminin Mazisi
İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası 1941
- Sombart W. The Quintessence of Capitalism
Howard Fertig New York 1967
- Tawney R.H. Religion and the Rise of Capitalism
Penguin Books 1980
- Türkdoğan O. Max Weber İstanbul-1985
- Ury J. Bilim Olarak Sosyal Teori Ankara-1994
- Ülgener S.F. Dünü ve Bu Günü ile Zihniyet ve Din İstanbul-1981
- Weber Max The Protestant Ethic And The Spirit of Capitalism
George Allen and Unwin London 1984
- “ “ The Sociology of Religion
Methuen Press London 1964
- “ “ General Economic History
Free Press Glencoe New York 195
- Wilson T. Discourse Upon Usury London-1962